

Original Article

Ethical and Legal Considerations in Dealing with Adolescents' Exposure to Cyber Pornography

Mansooreh Fasih Ramandi¹

1. Assistant Professor, Culture, Art and Communication Research Institute, Tehran, Iran. Email: Fasih@ricac.ac.ir

Received: 28 Sep 2019   Accepted: 17 Dec 2019

Abstract

Background and Aim: One of the most important risks for adolescents in using the internet is to visit pornographic sites that are easily accessible to them. The aim of this study is to investigate the ethical and legal considerations in combating and criminalizing adolescent pornography in cyberspace.

Materials and Methods: In this analytical study, texts and related published articles purposeful searched to examine the effects and factors influencing virtual pornography in adolescents and to discuss ethical and legal considerations in dealing with this abnormal.

Findings: The effects of cyber pornography on adolescents include preference for premarital sexual behavior, promotion of sexual discourse among them, irresponsible behavior and poor family relationships. Ease of access, anonymity of users, lack of media literacy and lack of supervision are some of the factors influencing the formation of virtual pornography. By adopting criminal and non-criminal solutions in the form of situational, social prevention and regulatory measures, this crime can be prevented. On the other hand, it is necessary that the legislature considers ethical principles such as respect for human dignity, prohibition of harm and caution in dealing with vague matters, in matters related to cyberspace, as well as enacting laws in line with technological progress.

Conclusion: Although it is not possible to completely prevent adolescents from facing pornography in cyberspace, it can be controlled by strengthening components such as education of children and monitoring how they use cyberspace and also establishing rules based on ethical principles.

Keywords: Pornography; Cyberspace; Ethics; Law; Adolescents

Please cite this article as: Fasih Ramandi M. Ethical and Legal Considerations in Dealing with Adolescents' Exposure to Cyber Pornography. *Bioethics Journal* 2019; 9(34): 81-93.

ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی در فضای مجازی

منصوره فصیح رامندی^۱

۱. استادیار، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، تهران، ایران. Email: Fasih@ricac.ac.ir

دریافت: ۱۳۹۸/۷/۶ پذیرش: ۱۳۹۸/۹/۲۶

چکیده

زمینه و هدف: یکی از مهم‌ترین خطرات استفاده نوجوان از اینترنت، بازدید از سایت‌های پورنو و هرزه‌نگاری‌هایی است که به سهولت در دسترس آنان قرار می‌گیرد. هدف این مطالعه واکاوی ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مقابله و جرم‌انگاری پورنوگرافی نوجوانان در فضای مجازی است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه تحلیلی به صورت هدفمند با استفاده از متون و مقالات منتشره مرتبط، آثار و عوامل مؤثر بر پورنوگرافی مجازی در نوجوانان را بررسی نموده و سپس، ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مقابله با این رفتار نابهنجار را مورد بحث قرار می‌دهد.

یافته‌ها: آثار مواجهه با پورنوگرافی در فضای مجازی بر نوجوانان شامل مواردی همچون تمایل و کنجکاوی به رفتارهای جنسی قبل از ازدواج، ترویج گفتمان‌های جنسی در بین آنان، رفتار غیرمسئولانه و ارتباط نامناسب با خانواده است. سهولت دسترسی، گمنامی کاربران، نداشتن سواد رسانه‌ای و عدم نظارت، از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری پورنوگرافی مجازی هستند. با اتخاذ راهکارهای کیفری و غیرکیفری در قالب پیش‌گیری وضعی، اجتماعی و تدابیر نظارتی می‌توان از ارتکاب این بزه ممانعت کرد. از سوی دیگر لحاظ نمودن اصول اخلاقی همچون احترام به کرامت انسانی، منع ضرر و احتیاط در برخورد با امور مبهم، در مسائل مرتبط با فضای مجازی و همچنین به‌روز کردن قوانین همگام با پیشرفت فناوری از سوی قانون‌گذار امری ضروری است.

نتیجه‌گیری: اگر چه نمی‌توان از مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی در فضای مجازی به‌طور کامل پیش‌گیری کرد، اما می‌توان با تقویت مؤلفه‌هایی چون تربیت جنسی فرزندان و نظارت بر نحوه استفاده آنان از فضای مجازی و نیز وضع قوانین مبتنی بر اصول اخلاقی آن را کنترل کرد.

واژگان کلیدی: پورنوگرافی؛ فضای مجازی؛ اخلاق؛ حقوق؛ نوجوانان

مقدمه

یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های عصر نوین، ظهور فضای مجازی است که دنیای مدرن را از دنیای سنتی جدا کرده و بشر را با یک تجربه جدید روبه‌رو ساخته است. فضای مجازی نماد جامعه شبکه‌ای است که در سطحی گسترده در جامعه جهانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. اگر چه استفاده از فضای مجازی فی‌نفسه دارای آثار منفی نخواهد بود، اما پیامدهای آن بر روابط بین افراد و جامعه و افکار و رفتار آن‌ها تأثیرگذار خواهد بود. ماهیت منحصر به فرد اینترنت، نوع استفاده در خلوت و همچنین فقدان نظارت والدین و حتی استفاده زیاد والدین از این ابزار، نوجوانان را به سمت استغراق در فضای مجازی سوق داده و آثار و عواقب قابل تأملی را در پی داشته است.

یکی از مهم‌ترین تهدیدهای فضای مجازی برای نوجوانان، بازدید از سایت‌های پورنو و خواندن هرزه‌نگاری‌هایی است که به‌سهولت از طریق اینترنت در دسترس آنان قرار می‌گیرد. مطابق با گزارش‌های موجود، تعداد سایت‌های حاوی پورنوگرافی در اینترنت و فضای مجازی که به صورت تخصصی و با نامی مرتبط با مسائل جنسی فعالیت می‌کنند حدود ۴۰ هزار مورد است (۱). ۶۰ درصد از کاربران اینترنت به طور مداوم به یکی از پنج سایت اینترنتی مستهجن مشهور متصل هستند. پژوهشی که توسط مؤسسه بازپروری معتادان به روابط جنسی خارج از عرف، در لوس‌آنجلس صورت گرفته است، حاکی از آن است که هر هفته ۲۵ میلیون آمریکایی به سایت‌های جنسی اینترنتی متصل می‌شوند (۲).

چگونگی استفاده نوجوانان از اینترنت و برخورد آنان با مضامین غیراخلاقی و پورنوگرافی، یکی از نگرانی‌های عمده سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی است. نسل نوجوان بیشترین دسترسی به اینترنت را دارند. تحقیقات نشان می‌دهد که در ایران، نوجوانان به‌رغم بالا بودن نسبی قیمت اینترنت به طور روزافزونی به اینترنت دسترسی دارند. پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان (سال ۱۳۹۲)، نشان داد که حدود دوسوم (۶۸/۳ درصد) نوجوانان ۱۵-۱۹ ساله از اینترنت استفاده کرده، ۲۱/۰۵ درصد مصرف روزانه داشته، ۱۹/۴ درصد چت کرده و

۱۱/۶ درصد ارتباط با جنس مخالف داشته‌اند. در حالی که فقط ۲/۲ درصد، در اینترنت به دنبال کسب اطلاعات عمومی و بهداشتی هستند. بالغ بر ۷۱ درصد نوجوانان ۱۹-۱۵ ساله مصرف بالای فیلترشکن در جوانان را گزارش نمودند و حدود ۵۳ درصد با دوستی قبل از ازدواج موافق بودند (۳). طی تحقیقی که مجله روان‌شناسی سایبر انجام داده است، نوجوانان ۱۲ تا ۱۷ ساله‌ای که از این سایت‌ها بازدید می‌کنند، بسیار زودتر از همسالان خود ارتباط جنسی برقرار کرده و دچار بیماری مقاربتی و حاملگی‌های ناخواسته می‌شوند (۴). میچل و همکاران معتقدند سه عامل با افزایش در معرض قرار گرفتن ناخواسته نوجوانان با پورنوگرافی در ارتباط است: عامل اول، افزایش استفاده از اینترنت میان نوجوانان است. دسترسی به اینترنت خانگی از ۷۴ درصد به ۹۱ درصد، و دسترسی به اینترنت مدرسه از ۷۲ به ۹۰ درصد افزایش یافته است. عامل دوم، تغییرات فناوری در پنج سال گذشته مانند افزایش اندازه دیسک سخت و حافظه رایانه، قابلیت اتصال به اینترنت پرسرعت و عکاسی دیجیتال، همچنین افزایش ظرفیت رایانه برای دریافت، ذخیره و انتقال تصاویر است. عامل سوم، بازاریابی تهاجمی سایت‌های پورنوگرافی آنلاین است. فن‌های بازاریابی شامل ابزارهای تبلیغاتی مزاحم و نرم‌افزارهای جاسوسی است که میان ابزارهای دیگر مخفیانه نصب می‌شوند و کاربران ناشناس را به سایت‌های مبتذل هدایت می‌کنند. همچنین نصب لینک غیرمجاز پورنوگرافی در وب‌گاه‌های مشروع، که این نوع نرم‌افزار پنهانی است و اغلب با انواع فایل‌های دانلود بازی نوجوانان و سایت‌های دیگری که نوجوانان به طور مکرر از آن استفاده می‌کنند، وارد دستگاه آن‌ها می‌شود (۵).

با این وصف فضای مجازی به جوی دامن زده است که همسو با قابلیت‌ها و ویژگی‌های خاص خود، نوعی ناهنجاری جنسی را در میان بخشی از کاربران خود تسهیل و تشدید کرده است. از همین رو و به دلیل این‌که این فناوری موجب پدیدآمدن عمیق‌ترین تغییرات در عرصه اخلاق عمومی جامعه بوده است، طرح مسائل اخلاقی در کنار مسائل حقوقی مرتبط با این ناهنجاری از اهمیت مضاعفی برخوردار است؛ بنابراین، با

۱- ماهیت پورنوگرافی مجازی

اصطلاح پورنوگرافی برگرفته از کلمه یونانی « Soanes & Pornographos» متشکل از دو واژه Porno به معنای روسپی و Graph به معنای نوشتن داستان روسپی‌های یونان باستان بوده است. اکنون این کلمه مفهومی گسترده‌تر یافته و عکس‌ها، انیمیشن‌ها، صدای ضبط شده، فیلم، بازی‌های رایانه-ای مستهجن را نیز در برمی‌گیرد. این واژه برای نخستین بار در سال ۱۸۵۸ میلادی وارد فرهنگ لغت آکسفورد شد. این فرهنگ لغت پورنوگرافی را هر نوع مطلب چاپی و محصول دیداری و نمایشی با هدف تحریک هیجان جنسی، تعریف کرده است. اعمال مجرمانه در پورنوگرافی عبارت است از این-که شخصی ابزار سمعی و بصری یا وسایلی را که حاوی این-گونه تصاویر و عکس‌های هرزه باشد، بفروشد، پخش کند یا چنین وسایلی را در معرض نمایش گذارد یا کودکان و نوجوانان را به شرکت در این نمایش یا پورنوگرافی اغوا یا تشویق نماید (۱۰).

در ادبیات تقنینی ایران اصطلاح «پورنوگرافی» به کار نرفته است، اما در چند متن قانونی از جمله «فصل هجدهم قانون مجازات اسلامی»، «قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز دارند» و «قانون جرایم رایانه‌ای» مورد حکم قرار گرفته و با عباراتی چون «منافی عفت عمومی»، «جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی»، «مبتذل» یا «مستهجن» به این مفهوم اشاره شده است. در میان این اصطلاحات نیز قانون‌گذار بر تفکیک میان دو واژه «مبتذل» و «مستهجن»، تأکیدی ویژه داشته است؛ آن‌گونه که از میان تمامی این عبارات، تنها همین دو اصطلاح دارای تعریف قانونی هستند. سیر زمانی قانون‌گذاری کیفری در زمینه پورنوگرافی، حاکی از این است که «قانون جرایم رایانه‌ای» مصوب ۱۳۸۸، به اراده واقعی قانون‌گذار نزدیک‌تر است. با توجه به تبصره ۱ و ۴ ماده ۱۴ این قانون، می‌توان جدیدترین تعریف مقنن از پورنوگرافی را تهیه محتویات مستهجن و مبتذل دانست.

با توجه به روش تولید، پورنوگرافی به دو دسته «سنتی» و «مجازی» تقسیم می‌شود. در هرزه‌نگاری سنتی، تصاویر و

این پرسش روبه‌رو خواهیم بود که حقوق و اخلاق در برخورد با مصرف پورنوگرافی مجازی در میان نوجوانان چه تضمینات و تمهیداتی دارند؟ به همین جهت تبیین ساختار اخلاقی و حقوقی لازم در جهت پیش‌گیری و مقابله با ناهنجاری مصرف پورنوگرافی مجازی در میان این قشر آسیب‌پذیر زمینه را در برخورد مناسب‌تر با چالش‌های پیش‌رو در این فضا، تسهیل خواهد کرد. پژوهش‌های موجود هر یک از زوایای مختلفی به موضوع پورنوگرافی در فضای مجازی پرداخته‌اند. مطالعات نشان دادند که بین شکاف میان-نسلی با اعتیاد به اینترنت رابطه معنادار و مثبت وجود دارد (۶). همچنین، کارکرد خانواده و سبک‌های تربیتی و سبک دلبستگی ایمن با اعتیاد به اینترنت ارتباط منفی و سبک‌های دلبستگی دوسوگرا و اجتنابی با اعتیاد به اینترنت ارتباط مثبت معناداری دارند (۷). مطالعه رابطه سوء استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی با گرایش به آسیب‌های اجتماعی در بین جوانان شهر اردبیل، نشان داد که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی، باعث آسیب‌های اجتماعی در جوانان می‌شود و باید برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن فرهنگ‌سازی کرد (۸). البته برخی از تحقیقات نیز تنها به بررسی ابعاد حقوقی جرم پورنوگرافی پرداخته‌اند که بر اساس نتایج آن‌ها متأسفانه تا کنون تنها به برخوردهای قهری در این موضوع بسنده شده در حالی که همکاری دولت با سایر نهادها در این موضوع، امری ضروری است (۹). لذا مطالعه حاضر باهدف واکاوی ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مقابله و جرم‌انگاری پورنوگرافی نوجوانان در فضای مجازی انجام شده است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه تحلیلی به صورت هدفمند با استفاده از متون و مقالات منتشره مرتبط، آثار و عوامل مؤثر بر پورنوگرافی مجازی را در میان نوجوانان بررسی می‌کند و سپس، ملاحظات اخلاقی و حقوقی نسبت به این رفتار ناهنجار را مورد بحث قرار می‌دهد.

- به‌طور مداوم ارتباط گمنامی را در تخیل پورنوگرافیک خود به‌کار می‌برند که نوعاً در زندگی واقعی خود از آن استفاده نمی‌کنند.

- مراجعه بعدی خود را با توجه به میزان انتظاری که از برانگیختگی و رضایت جنسی (Sexual Arousal or Gratification) در هر بار پیدا کرده‌اند، پیش‌بینی می‌کنند.

- تعاملات آن‌لاین خودشان را از دیگران پنهان می‌کنند.

- درباره این نوع رفتار مجازی احساس شرمساری و یا گناه می‌کنند.

- حین ارتباط اینترنتی و با تماشای فیلم و عکس پورنوگرافی استمناء می‌کنند.

- وقت و هزینه کمتری را با شریک جنسی خود در زندگی واقعی گذارنده و پورنوگرافی اینترنتی و مجازی را با رضایت جنسی اولیه آن به این رفتار ترجیح می‌دهند (۱۴). اگر چه این موارد در تمامی افراد مشاهده نمی‌شود، ولی کسانی که به این نوع رفتار در فضای مجازی می‌پردازند، یک یا چند ویژگی از موارد بالا را دارند.

در اکثر موارد کاربران نوجوان، رجوع به سایت‌ها و شبکه‌های هرزه‌نگارانه را زبان‌آور نمی‌دانند، اما به‌تدریج به آن وابسته شده و حتی دچار نوعی عطش سیری‌ناپذیر خواهند شد. در این صورت کاربر نوجوان در تلاش خواهد بود تا به تصاویر جدیدتر و متنوع‌تری دست‌یابد. در چنین شرایطی آسیب‌های ناشی از استفاده از محتوای هرزه‌نگارانه شکل جدی‌تری به خود می‌گیرد. بی‌شک، گمنامی و سهولت در دسترسی از جمله ویژگی‌های محیط‌های آن‌لاین است که در نهایت به گسترش بی‌عفتی و اعتیاد جنسی منجر خواهد شد. ارتباطات گمنام اینترنتی به کاربران نوجوان اجازه می‌دهد تا به کم‌رویی خود غلبه کرده و هر چه می‌خواهند خیال‌پردازی کنند. این در حالی است که نوجوان در دنیای واقعی به علت ترس از آبرو و شناخته شدن به‌راحتی نمی‌تواند رفتارهای جنسی را تجربه کند (۱۵). آثار رفتاری مواجهه با پورنوگرافی در نوجوانان در جدول شماره یک آمده است.

محتوای هرزه‌نگارانه با استفاده از روش‌های سنتی مانند فیلم، نقاشی، عکس و مجله تهیه می‌شود. با ظهور رایانه امکان تهیه محصولات هرزه‌نگارانه به صورت مجازی نیز فراهم شد. به این معنا که به وسیله چندین محتوای ویژه با تکنیک‌های رایانه ای در قالب مورفینگ (Murfin)، به تهیه تصاویر پورنوگرافیک اقدام می‌شود (۱۱).

۲- اعتیاد به پورنوگرافی مجازی و آثار آن

به عقیده برخی از صاحب‌نظران در حوزه علوم ارتباطات، پورنوگرافی مجازی در پنج مرحله قابل تصور است: اولین مرحله در اعتیاد به این رفتار مرحله کشف (Discovery) است که در آن کاربر، پورنوگرافی و قابلیت دسترسی به آن را جویا می‌گردد. در مرحله دوم یعنی آزمایش (Experimental)، کاربر شروع به آزمون و خطا می‌کند و انواع رفتارهای مجازی پورنوگرافی را از خود نشان می‌دهد و اینترنت سرعت یادگیری فرد را در این مرحله افزایش می‌دهد. مرحله سوم افزایش متعادل (Escalation) است که در آن کاربر به‌دور از کنترل و نظارت، به رفتار پورنوگرافی خود ادامه داده و آن را شدت می‌بخشد، در این مرحله است که کاربر به عنوان معتاد به این رفتار شناخته می‌شود (۱۲).

پس از افزایش هر چه بیشتر به این نوع رفتار است که فرد در خود نوعی اجبار به ادامه این رفتار را مشاهده می‌کند و وارد مرحله چهارم یعنی اجبار (Compulsion) می‌شود و در نهایت مرحله پنجم ناامیدی (Hopelessness) است که فرد از بازگشت خود به رفتار عادی ناامید و بیمار می‌شود (۱۳).

در یک نمای کلی، ویژگی افرادی که به پدیده پورنوگرافی مجازی اعتیاد دارند به شرح زیر است:

- این کاربران معمولاً مدت زمان قابل توجهی را در اتاق‌های گفتگوی اینترنتی (Chat Rooms) گذرانده و یا پیام‌های خصوصی خاصی با محتوای پورنوگرافی را برای دیگران ارسال می‌کنند.

- به علت انجام فعالیت‌های پورنوگرافی اینترنتی احساس گرفتاری شدیدی دارند، به‌نوعی که به کارهای مهم زندگی خود نمی‌رسند.

۲- عوامل مؤثر بر شکل‌گیری پورنوگرافی مجازی

بر اساس یافته‌های فین و باناخ (Finn and Banach)، اگر چه اینترنت به کاربران خود کمک می‌کند تا سلامتی جسمی و روحی خود را بهبود بخشند، ولی این امر بدون مخاطره نیست؛ زیرا، کاربران به‌ویژه کاربران نوجوان، در این بستر همواره در معرض نقض حریم خصوصی، ارتباطات نامحدود و بی‌قید، برخورد با محتوا و مضامین جنسی هستند (۱۳). دورینگ نیز خاطر نشان کرده است که بزرگ‌ترین خطر اجتماعی‌سازی اینترنت، در رابطه جنسی سایبری شکل گرفته است که بر اساس آن، اثر روحی دل خراش و پایان‌ناپذیر در کاربران ایجاد می‌شود. مطالعه تمایل نوجوانان به ارتکاب اعمال خلاف اخلاق عمومی جامعه، هنگامی اهمیت می‌یابد که به ماهیت پویایی نوجوانی و انواع فشارهای موجود در جامعه توجه شود. رفتارهای ضد اخلاقی می‌تواند بخشی از فرایند رشد یا آغاز یک الگوی بلند مدت فعالیت‌های مذکور باشد. ارتکاب اعمالی از قبیل پورنوگرافی از سوی نوجوانان، تأثیر مجموعه‌ای از عوامل بر وی، و در نتیجه تحقق این جرم است. بخش مهمی از فرایند یادگیری و اجتماعی‌شدن نوجوانان بر عهده خانواده است، هر گاه خانواده قادر نباشد نقش خود را در مسیر آشنایی نوجوان با الگوهای ارزشی و هنجاری صحیح جامعه به‌خوبی ایفا کند، بی‌شک زمینه برای ارتکاب رفتارهای ناپه‌نجا و خلاف عرف جامعه از سوی نوجوان سهل‌تر خواهد شد. همچنین عامل هم‌نشینی از طریق اثرگذاری متقابل فرهنگی افراد با یکدیگر، نقش مهمی در کشش نوجوانان به انجام امور غیراخلاقی و حتی ارتکاب جرایم دارد. به عبارتی، بخشی از روند چگونگی درونی شدن هنجارهای غالب فرهنگی، در نسل نوجوان، بسته به دیدگاه‌های فرهنگی هم‌نشینان آنان است. عوامل مؤثر بر شکل‌گیری پورنوگرافی مجازی به شرح زیر است:

۱-۳- سهولت دسترسی: برخی ویژگی‌های شبکه

جهانی اینترنت از جمله سهولت دسترسی به اطلاعات سبب شده مصرف‌هرزنگاری در فضای مجازی به شکل چشمگیری بیشتر از دیگر شکل‌های رسانه‌ای باشد. این ویژگی موجب ترغیب بیشتر برای استفاده از این محصولات می‌شود. به‌ویژه

که با یکی از نیازهای قوی و سرکش انسانی در ارتباط است که حد و مرزی برای خود نمی‌شناسد و بسیار تنوع‌پذیر است.

۲-۳- گمنامی کاربران: ماهیت منحصر به فرد اینترنت،

نوع استفاده در خلوت و همچنین فقدان نظارت بر آن، موجب ایجاد آسیب‌های بسیاری برای کاربران نوجوان آن بوده است. ناشناخته ماندن مراجعان در عرصه اینترنت به نوعی اعتماد به نفس را در افراد دامن می‌زند (۱۶)، و این حالت نوعی رفتار غیرمسئولانه را در فرد شکل می‌دهد.

۳-۳- نداشتن سواد رسانه‌ای: سطح آگاهی و سواد

رسانه‌ای کاربران نوجوان در پیش‌گیری از قربانی شدن آنان در پدیده شوم پورنوگرافی مؤثر است؛ چرا که جرایمی از این دست که در فضای مجازی رخ می‌دهد در زمره جرایم فنی بوده و نیازمند سطحی از دانش و آگاهی است.

۴-۳- عدم نظارت بر ارسال تصاویر و ویدئوها: یکی

از ظرفیت‌های فضای مجازی در تحقق پورنوگرافی، عدم نظارت این شبکه‌ها در ارسال تصاویر و ویدئوها است. بر این اساس کاربران شبکه‌های اجتماعی چون تلگرام، لاین، اینستاگرام و ... قادرند هر نوع عکس یا ویدئویی را برای یکدیگر ارسال کنند یا در قالب پست در اختیار دیگران قرار دهند. شدت این عدم نظارت تا بدان‌جاست که افراد حتی در پروفایل خود می‌توانند از هر گونه عکسی استفاده کنند. در این حالت مرتکب با جلب اعتماد کاربر نوجوان و یا کودک و برقراری رابطه دوستی، جهت تحریک وی، عکس‌ها و ویدئوهای مستهجن را برای وی ارسال می‌کند. دلیل این امر نیز آن است که این قبیل از شبکه‌های اجتماعی هیچ‌گونه نظارتی در ارسال تصاویر و ویدئوها ندارند. به عبارت دیگر افراد در این شبکه‌ها قادرند تا انواع ویدئوهای هرزه‌نگارانه و مستهجن را ارسال کرده و از این طریق موجبات بزه‌دیدگی جنسی کاربران خود را فراهم کنند (۱۷).

این امر بهداشت روانی را در جامعه به هم زده و به ایجاد کنجکاو‌های جنسی در کاربران نوجوان و حتی کودک منجر خواهد شد. طبق آماري که تقریباً ۱۰ سال پیش ارائه شد، حداقل ۵ هزار وبلاگ جنسی در آن زمان فعال بوده که متأسفانه داستان‌ها و محتوای جنسی را به زبان فارسی به

کیستند و در آن واحد دهها «من» برای خود فرض کنند و برای رهایی از ابهامی به دامن ابهامی دیگر بگریزند (۱۸).

علم اخلاق درباره تأمل و تصمیم‌گیری درباره انجام عمل درست بحث می‌کند. ممارست در رفتارهای اخلاقی و تهذیب نفس سبب پایداری منش‌های شخصیتی می‌شود؛ از این رو، تصور شبیه‌سازی اخلاق در فضای مجازی مانند تصور شبیه‌سازی حسادت و خشم یا شوق و شغف است که تا نمود و عینیتی نداشته باشد، نمی‌توان آن را نشان داد یا به دیگران منتقل کرد. اما با کمی تأمل با توجه به انعطاف در فضای مجازی به نظر می‌رسد هر کاری امکان‌پذیر باشد، همچنان‌که پیوسته انسان برای نشان دادن معقول به محسوس متوسل می‌شده است. امروزه نیز امکان شبیه‌سازی منش‌ها و سجایای اخلاقی که کاربر به اختیار خود آن را انتخاب کند دور از ذهن نبوده بلکه بسیار مهم و ضروری است تا بر اساس این آموزه‌های اخلاقی نظام‌مند شده از سویی و بر اساس تعهد اجتماعی و اعتقادات شخصی کاربران از سوی دیگر، محیط مجازی به محیطی نظارت‌مند، اخلاق‌مدار و مصون از انحرافات اخلاقی تبدیل شود.

نباید از نظر دور داشت که محیط‌های مجازی در معرض آسیب‌های ضداخلاقی قرار دارند و همه جوامع انسانی بر ضداخلاقی بودن پورنوگرافی اشتراک نظر دارند که می‌توان آن را به دایره ممنوعیت جهانی تعبیر کرد؛ بنابراین، هرزه‌نگاری مجازی به‌نحو عمیقی با مباحث اخلاق و عفت عمومی جامعه از سویی و اخلاق فناوری ارتباطات از سوی دیگر مرتبط خواهد بود. اخلاق مشترک، مجموعه قواعدی است که در زمان و مکان معین توسط اکثریت یک اجتماع رعایت آن لازم شمرده یا عمل به آن نیکو تلقی می‌شود و مقررات اخلاقی هم بدون ضمانت اجرا نیست (۱۹) و نیز گفته شده است: "اخلاق عمومی مجموعه قواعدی است که به مقتضای اخلاق بر مردم تحمیل شده است و این‌ها نمی‌توانند به وسیله قراردادهای خود آن را نقض کنند و یکی از هدف‌های حقوق تضمین حداقل‌ها در جامعه است" (۲۰). بنابراین، عفت و اخلاق عمومی عبارت است از: ارزش‌های اخلاقی و دینی که مورد پذیرش یک جامعه و توده مردم قرار گرفته است و این ارزش-

صورت مشخص به نوجوانان ارائه می‌داد. در واقع طی چند سال اخیر آماج این نوع مضامین به سنین زیر ۱۸ سال تسری یافته است.

۴- پیش‌گیری و مقابله با هرزه‌نگاری نوجوانان در فضای مجازی

افزایش میزان بزه‌دیدگی جنسی کودکان و نوجوانان ناشی از هرزه‌نگاری با توجه به تنوع در شکل آن از یک سو و تهدید از طریق ایجاد احساس ناامنی از سوی دیگر، ارائه سازوکارهایی برای مهار و پیش‌گیری از این پدیده‌ها را ضروری می‌سازد. در واقع خسارات وارده بر اثر جرایم واقع شده در فضای مجازی، به مراتب گسترده‌تر و جبران‌ناپذیرتر در مقایسه با جرایم سنتی است. مطالعه عینی جرم هرزه‌نگاری گواه این واقعیت است که در بسیاری موارد انواع خسارات مادی، معنوی و روانی را به دنبال دارد. از سوی دیگر، اهمیت خاص هرزه‌نگاری این اقتضا را دارد که به‌طور جدی هم از لحاظ کیفری و هم غیرکیفری به دنبال پیش‌گیری قبل از ارتکاب بزه باشیم.

۵- ملاحظات اخلاقی در مقابله با پورنوگرافی مجازی

صاحب‌نظرانی چون مارشال مک لوهان با به‌کارگیری واژه «دهکده جهانی» به‌عنوان عصر اطلاعات و انقلاب ارتباطات پرده از این واقعیت برمی‌دارند که اکنون یک فرهنگ خواهان تسلط و حاکمیت بر جهان است و فرهنگ و تمدنی بر جهان حاکم می‌شود که تکنولوژی و فناوری ارتباطی و اطلاعاتی را در دست داشته و توانایی ایجاد یک فرهنگ جهانی را دارد. در این فرهنگ جهانی قرار است همه نقش داشته باشند، اما کسی نقش اصلی و بنیانی را بازی می‌کند که دارای قدرت و فناوری سرمایه است. اما در وضعیت فوق، هویت و در معنای اعم اخلاق مفهوم خود را از دست می‌دهد؛ چرا که این فناوری نه‌تنها مرزهای علم و صنعت را درنوردیده بلکه به حوزه علوم اخلاقی نیز وارد شده تا جایی که نفوذ آن در پارادایم‌های این حوزه چشم‌انداز جدیدی از ترکیب فناوری با این علوم پدید آورده است. انفجار اطلاعاتی در عصر جدید با همه فوایدی که دارد تهی از این خطر نیست که جوامع و آدمیان را به بحران هویت و اخلاق دچار سازد تا چنان شوند که خود ندانند

احتیاط هنگام مواجهه با امور مبهم. اصول بیان شده علاوه بر این که اوامر الهی به آن تعلق گرفته، یک اصل عقلی است که هر انسان عاقلی، بر ضرورت آن حکم می‌کند. از این رو، این اصول و قواعد، اموری هستند که وجدان جمعی جهانی نیز ضرورت آن را می‌پذیرد (۱۶).

شاید بتوان گفت مهم‌ترین راهکار در جهت تقویت ساختار اخلاقی برای پیش‌گیری از هرزه‌نگاری مجازی، تدوین پیوست فرهنگ - اخلاقی در فضای مجازی در تمامی سطوح آن باشد، به‌رغم گسترش اینترنت و به تبعیت از آن گسترش شبکه‌های اجتماعی، متأسفانه شاهد خلأ مشهودی در این حوزه هستیم. با این که سیاست فیلترینگ به شکل گسترده برای مقابله با این معضل در نظر گرفته شده است، اما به دلیل مالکیت غیر ایرانی سایت‌های هرزه‌نگارانه و وجود فیلتر شکن‌های قوی و کاربردی، سیاست مذکور از بازدارندگی لازم برخوردار نبوده است؛ بنابراین، گسترش و تقویت رفتارهای اخلاقی به‌ویژه در نسل نوجوان می‌تواند راهکار مؤثرتری از فیلترینگ باشد. متأسفانه مصرف محتوای هرزه‌نگارانه در ایران فراتر از هراس اخلاقی است، در همه کشورها از این نوع محتوا استفاده می‌شود، ولی به نظر می‌رسد که در ایران با توجه به بستر خاص فرهنگی جامعه اسلامی - ایرانی، این مقدار، غیرمتعارف بوده و یک مسأله اجتماعی جدی است. بنابر دیدگاهی واقعی اگر چه نمی‌توان از این مسأله پیش‌گیری کرد، اما می‌توان با روش‌های فرهنگی - تربیتی آن را کنترل کرد (۲۰). همچنین توجه به تربیت جنسی فرزندان، نظارت بر نحوه استفاده فرزندان از فضای مجازی و آگاهی بخشی به آنان از طریق خانواده نسبت به خطرات و آسیب‌های محتوای هرزه‌نگارانه در فضای مجازی از جمله راه‌کارهای اخلاقی دیگری است که باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

۶- جرم‌انگاری پورنوگرافی

مبانی جرم‌انگاری سنجه‌هایی هستند که دولت‌ها با استفاده از آن‌ها اقدام به معرفی رفتارهای مجاز و ممنوع می‌کنند. به عبارت دیگر، دخالت در آزادی‌های افراد و استفاده از قدرت و اجبار علیه رفتارهای آزادانه ایشان، نیازمند توجیه خاصی است که اصول جرم‌انگاری متکفل فراهم آوردن این

ها معمولاً از تعالیم دینی یا عرف منبعث می‌شوند. با توجه به مراتب یاد شده می‌توان جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی را این گونه تعریف کرد: فعل یا ترک فعلی که باعث آسیب و جراحت بر پیکره پاک‌دامنی و قواعد حسنه مورد قبول اکثریت افراد جامعه معین در زمان معین شود. با این وصف پورنوگرافی به‌عنوان نمایش تصویری و یا کلامی رفتارهای جنسی با هدف تحریک و ارضای جنسی دیگران از جمله مهم‌ترین تهدیدات و جرایم علیه اخلاق عمومی جامعه خواهد بود؛ به‌ویژه که رجوع به اینترنت برای دسترسی به محتوای هرزه‌نگارانه به افراد ناهنجار منحصر نبوده و سطح وسیعی از افراد با ویژگی‌های شخصیتی طبیعی را در بر گرفته است.

فضای مجازی از ظرفیت‌های گسترده‌ای برخوردار است که ضرورت وجود قاعده‌های اخلاقی را تقویت می‌کند. فضای مجازی که به هم‌افزایی همه دانش، سرمایه‌های اجتماعی و رفتارها و عملکردهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بشر امروز و گذشته در این فضا منجر می‌شود، محیط واحد و بدون مرزی را ایجاد می‌کند که فقدان قاعده‌های اخلاقی، می‌تواند موجب هرج و مرج، بحران و تشدید تضادهای اجتماعی شود. به‌عنوان یک اصل کلی باید توجه داشت که الزامات اخلاقی متعلق به کل هستی است و از یک حقیقت جهانی برخوردار است (۱۹).

با توجه به دیدگاه اسلام درباره اخلاق و تعریف آن در سه ضلع انسان، خدا و جامعه، هر کدام از افراد جامعه در حوزه رفتاری خود ملزم خواهند بود که خود را در محضر خدا تصور نمایند به‌گونه‌ای که در هر حال خدا را ناظر و حاضر بر اعمال و رفتار خود ببینند؛ بنابراین، این ادعا که ناشناس بودن می‌تواند فرد را در فضای مجازی از قیدوبند اخلاق رها ساخته به‌نوعی که دست به هر کاری بزند، منتفی خواهد بود. بر اساس این نگاه عام‌گرایانه اسلام اصول و قواعد اخلاقی ناظر بر فضای عمومی مجازی جدا از کدهای اخلاقی فضای عمومی در جهان فیزیکی نیست. سه اصل اخلاقی برای فضای مجازی از نگاه عام‌گرایانه اسلام می‌توان ذکر کرد، که با تکیه بر این رؤس می‌توان به تدوین قواعد و کدهای اخلاقی پرداخت: ۱. احترام به کرامت انسانی، ۲. خودداری از ضرر به خود و دیگری و ۳.

ارائه داده‌اند و ضروری است از جدیدترین تعریف قانونی عینی قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ بهره‌گرفت (۲۲).

علاوه بر ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵/۲/۲ و مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۸۸/۳/۵، و مواد ۲، ۵ و ۸ و ۱۰ قانون مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز دارند، ماده ۲۸ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ و مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز در خصوص ارکان و عناصر اختصاصی جرم پورنوگرافی متضمن احکامی هستند. همچنین به استناد ماده ۳ قانون مذکور عوامل تولید، توزیع، تکثیر و دارندگان آثار سمعی و بصری غیرمجاز، اعم از این که مجوز فعالیت از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی داشته یا نداشته باشند، با توجه به محتوای اثر، حسب مورد علاوه بر ابطال مجوز، به یکی از مجازات‌های مالی مشروحه در قانون و محرومیت اجتماعی به مدت ده سال محکوم می‌شوند. شایان ذکر است که تضمینات قانونی و حمایتی این قانون به موارد مذکور محدود نیست و تا تعیین مجازات در قالب حد و تعزیر پیش رفته است. بر اساس ماده ۴ این قانون، هر کس از آثار مستهجن تهیه شده از دیگری، سوءاستفاده و با تهدید به افشا و انتشار آن‌ها با وی زنا کند به مجازات زنا یا به عنف محکوم می‌شود و اگر عمل ارتكابی غیر از زنا و مشمول حد باشد، حد بر او جاری می‌شود و در صورتی که مشمول تعزیر باشد به حداکثر مجازات تعزیری محکوم خواهد شد.

همچنین جرایم منافی عفت بر اساس تعریف اداره حقوقی قوه قضائیه در نظریه شماره ۷/۳۶۲۴ مورخ ۱۳۸۴/۶/۶ جرایمی است که ناشی از روابط نامشروع و خارج از علقه زوجیت زن و مرد و بر حسب عرف و احساسات جامعه قبیح بوده، یا اعمالی است که شرع مقدس ممنوع کرده و منافی عفت یا اخلاق عمومی جامعه است. نباید از نظر دور داشت که دایره شمول قوانین مذکور نسبت به پورنوگرافی مجازی محدود است چرا که هدف مقنن از تصویب قوانین مذکور به اقتضای زمان صدور آن منحصر در پورنوگرافی در فضای فیزیکی بوده است. با این وصف تردیدی وجود ندارد که قانون-

توجیه ضروری و پاسخ‌گویی به چرایی ممنوعیت‌های موجود در قوانین کیفری در قالب جرم دانستن فعل یا ترک فعل هستند (۲۱). قانون‌گذار در قوانین مختلف به پورنوگرافی توجه داشته و در هریک از متون قانونی مصادیقی را ذکر کرده است. در ادبیات تقنینی ایران، اصطلاحی به نام پورنوگرافی وجود ندارد؛ ولی عدم تصریح به این قید به معنای عدم جرم‌انگاری این موضوع نیست. چنانچه ذکر عباراتی همچون منافی عفت، جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی، مبتذل و یا مستهجن، بیانگر توجه قانون‌گذار بر این موضوع است. به استناد قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند (مصوب ۱۳۷۲ و اصلاحیه ۱۳۸۶/۱۰/۱۹) نه تنها این عمل جرم بوده، بلکه امکان مطالبه ضرر و زیان بزه‌دیده از این جرم قابل تصور است. چنانچه براساس ماده ۷، زیان‌دیده از جرایم مذکور در این ماده، حق مطالبه ضرر و زیان را دارد. دادگاه با احراز مکره بودن بزه‌دیده (موضوع صدر ماده ۴)، ضمن صدور حکم کیفری، مرتکب را به پرداخت ارش البکاره، مهرالمثل یا حسب مورد، هر دو محکوم می‌کند. بزه‌دیده می‌تواند دعوی مطالبه ضرر و زیان و هزینه درمان را در دادگاه کیفری صالح یا دادگاه محل اقامت خود اقامه کند. در سال ۱۳۷۲ و با جایگزین شدن واژه‌های «مستهجن» و «مبتذل» به جای عبارت «خلاف اخلاق و عفت عمومی»، تولید و تکثیر و توزیع آثار مستهجن جرم و قابل مجازات اعلام شد و در صورت شناخته شدن اعمال ارتكابی به‌عنوان مصداق جرم افساد فی الارض، مرتکب به مجازات آن جرم محکوم می‌گردد. در تکمیل این قانون، قانون‌گذار در تبصره ۱ ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸/۳/۵ شرط تبلیغ و نتیجه‌گیری مضمون خلاف شریعت را از تعریف حذف و به صرف داشتن صحنه و صور قبیحه اکتفا کرد. در این تبصره اصطلاح مستهجن این گونه تعریف شده است: محتویات مستهجن به تصویر با صوت یا متن واقعی یا غیرواقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش و عمل جنسی انسان است. در حال حاضر دو متن قانونی لازم‌الاجرای فوق دو تعریف غیرهم‌سان از پورنوگرافی

شده برای جرم هرزه‌نگاری، در فضای مجازی غیرکارآمد و ناکافی باشد.

نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد که هر گونه تلاش برای مصونیت-بخشی نوجوانان از مواجهه با مضامین غیراخلاقی و تصاویر هرزه‌نگارانه در فضای مجازی، نیازمند مشارکت نوجوانان و خانواده‌ها، ارائه آموزش‌های رسمی و غیررسمی مرتبط از طریق رسانه‌های مختلف، وضع و اجرای قوانین جامع و منطقی، متناسب با نیازها و شرایط و همچنین تبادل نظر و مشارکت با تهیه‌کنندگان و ارائه‌کنندگان محتوا، سخت‌افزارها، نرم‌افزارها و خدمات فناوری و متخصصان رشته‌های مرتبط است. اگر چه نمی‌توان از مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی در فضای مجازی به‌طور کامل پیش‌گیری کرد، اما می‌توان با تقویت مؤلفه‌هایی چون تربیت جنسی فرزندان و نظارت بر نحوه استفاده آنان از فضای مجازی و نیز وضع قوانین مبتنی بر اصول اخلاقی آن را کنترل کرد؛ بنابراین، ضروری است تا در مسیر آموزش اخلاق و فرهنگ استفاده از فضای مجازی گام برداشته و در مراکز ارائه خدمات اینترنتی نظارت بیشتری صورت گیرد. با توجه به یافته‌های این مطالعه، خانواده‌ها باید بر گشت‌زنی اینترنتی فرزندان خود نظارت کنند و در این رابطه مراقبت لازم را به عمل آورند. تقویت وبسایت‌ها و پایگاه‌های مجازی سرگرمی و تفریحی ویژه نوجوانان نیز باید در دستور کار مسئولین قرار گیرد و با گسترش این موارد بر میزان و نوع فراغت مجازی این قشر جامعه مدیریت شود. از سوی دیگر مهم‌ترین عنصر در کاهش این نوع رفتارها، تأثیر خانواده‌ها، گروه همسالان و اطرافیان است. همچنین، نبود محتوای مناسب در اینترنت، وجود زمان فراغت و ارتباطات خارج از قاعده و ضابطه نوجوانان نیز به این مسأله دامن می‌زند که لازم است در راستای مدیریت آن‌ها قدم‌های جمعی برداشته شود.

نکته‌ای که نمی‌توان از آن غفلت کرد و به‌عنوان یک خلأ قانونی قابل توجه است، این است که نه تنها قانون‌گذار تعریفی از پورنوگرافی مجازی و یا مورفینگ ارائه نداده، بلکه مباحثی

گذار در زمینه بروز صورت‌های جدیدی از این ناهنجاری تدبیری نیاندیشیده است و حتی قوانین موجود در این زمینه از انسجام کافی برخوردار نیستند. البته با تصویب قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ تا حد کمی خلأ مذکور جبران شد تا جایی که ماده ۱۴ این قانون را می‌توان شاخصی برای تعیین عنصر قانونی پورنوگرافی رایانه‌ای دانست، حتی بررسی عنصر مادی و روانی نیز بر مبنای این ماده ممکن خواهد بود. گفتنی است قانون جرایم رایانه‌ای، پورنوگرافی را به‌طور مطلق آورده است و تفاوتی از لحاظ مجازات میان پورنوگرافی بزرگسالان و کودکان قائل نشده است؛ این در حالی است که پیش‌نویس قانون جرایم رایانه‌ای در مواد ۱۵ و ۱۶، پورنوگرافی کودکان و بزرگسالان را از هم تفکیک کرده بود. متأسفانه در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱۱، به‌عنوان منحصرتین قانون برای کودکان و نوجوانان، نه تنها به اقتضای زمان صدور اشاره‌ای به پورنوگرافی در فضای مجازی نشده، بلکه به نوع خاص نیز، به درگیر کردن کودک در اعمال منافی عفت از قبیل پورنوگرافی و جرم‌انگاری آن توجهی نشده است. البته لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان در بند چ از ماده ۱ با تعریف هرزه‌نگاری کودکان و نوجوانان، و در ماده ۱۱ با مشخص کردن مجازات حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از یک تا ده میلیون ریال به این موضوع توجه داشته است، که با توجه به ایرادهای شورای نگهبان نسبت به مفادی از لایحه، به تصویب نهایی و مرحله اجرایی شدن نرسیده است.

اکنون تردید بسیار کمی در این خصوص وجود دارد که در بسیاری از عرصه‌ها، ظرفیت‌های فناورانه از حمایت‌های قانونی در نظر گرفته شده برای صیانت از اخلاق و عفت عمومی سبقت گرفته‌اند؛ برای مثال، در بحث از هرزه‌نگاری کودکان شاهد سکوت مقنن هستیم. شاید علت این نقص و فقدان قواعد حقوقی کارآمد این باشد که ما در مباحث نظری و فنی بسیار جلوتر از ساختار تقنینی، فرهنگی و اداری هستیم که این مسأله موجب بروز تناقضاتی در این حوزه بوده است. به همین جهت به نظر می‌رسد که حمایت موجود از حفظ عفت عمومی در فضای مجازی و ساختارهای قانونی در نظر گرفته

چون شروع به جرم پورنوگرافی، معاونت در آن و مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی نیز مورد توجه قرار نگرفته است. توصیه می‌شود، قانون‌گذار به ابهام‌ها و تعارض‌های قوانین و بحث‌های متعدد در مورد ناسخ و منسوخ بودن این قوانین و تعیین قلمرو اجرایی هر یک از آن‌ها خاتمه داده و تمامی موارد و مصادیق هرزه‌نگاری، اعم از هرزه‌نگاری در معنا و مفهوم رایج آن یا هرزه‌نگاری در فضای مجازی را مشمول مواد قانونی مندرج در همان فصل جدید قانون مجازات اسلامی یعنی «هرزه‌نگاری» قرار دهد. حتی اگر قانون‌گذار براین امر اصرار دارد که برخورد متفاوتی با هرزه‌نگاری‌های خاصی همچون هرزه‌نگاری سمعی و بصری رایانه‌ای و یا مطبوعاتی داشته باشد، باید در همان فصل قانون مجازات اسلامی به این امور اشاره کرده و برای برخی از آن‌ها مجازات‌های متفاوتی را در نظر گیرد. متأسفانه قانون حمایت از کودکان و نوجوانان و لایحه قانون مذکور، به‌رغم حساس بودن شأن و موقعیت کودکی و نوجوانی، نه تنها در این خصوص سکوت کرده است، بلکه به نظر می‌رسد، مجازات در نظر گرفته شده در ماده ۱۱ لایحه مذکور از بازدارندگی لازم برخوردار نیست.

جدول ۱: آثار رفتاری مواجهه با پورنوگرافی در نوجوانان

<p>۱- شکل‌گیری ارتباط‌های مجازی و رفتارهای جنسی ۲- تعامل با جنس مخالف در فضای مجازی و تسری آن به فضای واقعی ۳- کاهش سن روابط جنسی به‌ویژه در دختران نوجوان ۴- خودارضایی ۵- همانندسازی رفتاری با مدل‌های خارجی ۶- بروز تمایلات همجنس‌گرایانه</p>	<p>تشویق رفتارهای جنسی قبل از ازدواج</p>
<p>۱- تغییر نوع گفتمان و زبان محاوره‌ای در بین نوجوانان نسبت به مسائل جنسی ۲- تسهیل ارتباط کلامی در مورد موضوعات جنسی و تسری آن از محیط مجازی به محیط واقعی</p>	<p>تسهیل گفتمان جنسی در بین نوجوانان</p>
<p>۱- تمایل به گوشه‌گیری و خلوت، جهت صرف وقت بیشتر در اینترنت و فضای مجازی. ۲- ترس از والدین برای پی بردن به محتویات غیراخلاقی تصاویر و مضامین در دسترس نوجوان. ۳- پنهان‌کاری و پنهان نمودن واقعیت از خانواده به دلیل ترس از واکنش خانواده نسبت به روابط مجازی و واقعی. ۴- پرخاشگری نسبت به والدین.</p>	<p>رفتار غیرمسئولانه و ارتباط نامناسب با خانواده</p>

جدول ۲: پیش‌گیری و مقابله با هرزه‌نگاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

<p>اقسام پیش‌گیری</p>	
<p>۱- رشد مدار، با تجویز مداخله زودهنگام نسبت به نوجوان، خانواده و مدرسه مبتنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی به نوجوانان و والدین. ۲- جامعه‌مدار، جهت‌گیری این پیش‌گیری تأثیرگذاری در افراد است و نه وضعیت‌های پیش-جنایی (تشکیل گروه‌های مباحثاتی، تفریحی، از بین بردن خلأهای احساسی نوجوان، تقویت ارزش‌های گروهی و عرفی ساختن هنجارها).</p>	<p>پیش‌گیری اجتماعی مبتنی بر تربیت‌مداری و عام‌الشمول بودن برای گروه سنی زیر ۱۸ سال</p>
<p>۱- تدابیری که به دنبال سلب امکان فعل مجرمانه و یا لااقل دشوار نمودن آن مانند سخت کردن دسترسی به آماج‌ها یا محافظت از بزه‌دیدگی بالقوه است. ۲- تدابیر و اقدام‌هایی که با هدف کاستن جاذبه مجرمانه و عوامل تحریک‌زا، از تصمیم‌نهایی مجرم و گذار از اندیشه مجرمانه، جلوگیری به عمل آورد.</p>	<p>پیش‌گیری وضعی</p>
<p>۱- پلیس و نهادهای مرتبط (پلیس فتا، شورای عالی فضای مجازی، کارگروه تعیین محتوای مجرمانه). ۲- نهادهای قضایی (دادسرا، دادگاه، اتخاذ تدابیری توسط پلیس ویژه اطفال و نوجوانان).</p>	<p>پیش‌گیری با اتخاذ تدابیر نظارتی - کنترلی</p>

References

1. Baltazar A, Helm WH, Mc Bride D, Hopkins G, Stevens J. Internet Pornography use in the Context of external and internal religiosity. *Journal of psychology and Theology* 2010; 38(1): 32-40.
2. Goldberg PD, Peterson BD, Rosen KH, Sara ML. Cyber Sex, The impact of contemporary Problem on the Practice of Marriage and Family Therapists. *Journal of Marital and Family Therapy* 2008; 34(4): 469-480.
3. Strategic Studies and Research Center of the Ministry of Sport and Youth, National survey of values and attitudes and behaviors of youth in Tehran. 2014.
4. Farhmabd M. Girls and Internet Application. *Journal of Women's Strategic Studies* 2011; 41(3): 136-169. [Persian]
5. Michell KJ, Wolak J, Finkellon D. Trends in Youth Reports of Sexual Solicitations, Harassment and Unwanted Exposure to Pornography on the Internet. *Journal of Adolescent Health* 2007; 40(2): 116-126.
6. Shalchi B, Kolahi Hamed S. The structural relationship between generation gap and internet addiction among adolescents. *Journal of Family and Research* 2018; 15(3): 97-111. [Persian]
7. Khanjani M, Ghanbari F, Naimi E. The relationship between family functioning, attachment style and parenting styles with internet addiction in adolescents. *Journal of Culture Counseling and Psychotherapy* 2019; 37(1): 134-136. [Persian]
8. Jafari A, Shahabi S, Hemati B. The relationship between Internet abuse and virtual networks with tendency to social damages among youth of Ardabil city. *Journal of Law Enforcement* 2017; 17(4): 112-114. [Persian]
9. Babakhani M, Ghasemi A. A survey of all kinds of pornography in Iran's legal laws. *Journal of Strategic studies of Humanities and Islamic sciences* 2017; 14(3): 115-177. [Persian]
10. Concise Oxford English Dictionary. 12th ed. Oxford: Oxford University Press; 2006.
11. Negahi M. Child Pornography: A study on the International Instruments and the Iranian National Legislation. *Journal of Criminal Law Research* 2014; 6(3&4): 135-159. [Persian]
12. Masoudi H, Behravan H. explaining sociologically the factor related to Joinusers view and staying in internet unethical groups. *Journal of Social Sciences, Media and Culture* 2017; 13(3&4): 120-126. [Persian]
13. Young KS. Tangled in the Web: Understanding Cybersex from fantasy to addiction. Bloomington: Fulfilled by Amazon; 2001.
14. Fayaz I, Bakhtiarvand M. A pornography challenge in sexual education from the perspective of Islam. *Journal of Research on Islamic Education Issues* 2018; 39(2): 75-105. [Persian]
15. Warner WR, Fitzharris J, Morrissey K. Adolescent and Parent Perception of Media influence on adolescent sexuality. *Adolescence* 2004; 39(154): 303-313.
16. Benshab A. pornography in cyberspace. *West Travel* 2005; 3(26): 41-45. [Persian]
17. Daneshnari H, Sheikholeslami A, Koorepaz H. Women's victimization analysis in social networks, Tango sample researching. *Journal of Criminal Law Research* 2016; 22(1): 65-101. [Persian]
18. Abdolkarim S. Behaviors of God. Tehran: Trah No; 2002. [Persian]
19. Jafari Langroodi MJ. Legal terminology. Tehran: Ganj Danesh; 2005.
20. Shiravi AH. Comparative law. Tehran: Samt; 2013. [Persian]
21. Borhani M. Human rights criminalization. *Journal of Criminal law and Criminal Policy* 2012; 1(2): 105-120. [Persian]
22. Zahedian M, Vojdanimehr M. Criminal policy for the crime of pornography in cyberspace. Tehran: 3rd National Conference on Islamic Sciences, Law and management; 2019. p.1-12. Available at: <http://www.irindexing.ir/editor/fileman/Uploads/clis/ncpb2/21.pdf>. [Persian]